

73

xulio
agosto
setembro
1981

GRIAL

* Ánxel Fole * Ramón Piñeiro * Manolo González *
M. Xosé Rodríguez Galdo * Ramón Lorenzo * Basilio
Losada * Isaac Díaz Pardo * Xesús Alonso Montero *
Emilio González López * Marino Dónega * Xosé M. R.
Pampín * Olga Gallego e Pedro López.

Machagai (Chaco Arxentino), 18-XII-1924

Irmao Fermín Fernández Penzol
Madrid

Distinto irmao: Moi tarde chegou a sua ó meu poder, e moi mais tardei eu en contestarilla. A causa foi a seguinte: cando recibín a sua, moi estimada, deixárase de publicar "Terra" que morreu, dunha parte por falla de colaboración dos nosos irmaos da Terra —quedan a salvo desto o irmao Xulio Prieto e o Florentino López Cuevillas, que en tódolos momentos nos prestaron a sua axuda— e de outra parte a indifrencia dos galegos d'América, que son unha calamidade e non prestaron ausolutamente axuda ningunha e chámolle axuda niste caso ao pagar as suscricions; poucos, moi poucos foron os que o fixeron, unha pena, ficanos o consolo de que a intelectualidade arxentina se ocupou de nós e do galego.

Agora ben, eu tiña o propósito de sacala novamente, esquirbinles aos que podian colaborar e non recibin carta algúna. Tennen medo, eu compréndoo, mais debían de valerse de algún medio. Eu hoxe sintome arredista completamente, estou en relación cos arredistas cataláns de Francia e d'aquí e xa que a nosa Patria seica sigue durmindo, estou disposto a dar o meu sangue pola liberdade de Catalonia porque coido que así espertará a nosa Terra, e será un longo adianto.

Como eu non vivo en Bós Aires que ando viaxando polo norte da República polas zonas algodoneira e de bosques adicándome ao acopio de coiros, algodós, prumas e demás, baixo de tarde en tarde á Capital e isto é o que me fai estar quedo ainda; mais teño o proiecto de sacar unha revista trimestral do tamaño dun libro, e si non colaboran os da Terra publicar as obras crásicas galegas non coñecidas ou pouco coñecidas, pra o que tamén preciso axuda dos de ahí, mais xa non é tan directamente nin de compromiso, e coido que accederán a isto que sería traballo únicamente de indicar as obras e eu pagarialle os gastos e demás traballos de conquerilas.

Si ahí houbese algún movimento non deixen de avisarme e contar conmigo pra todo. Son probe mais o pouco que teño da Terra é, e o dia que a Causa o precise pra ela vai, ademais aquí podo conquerir, anque poucos, algúns cartos.

Nada máis, unha forte aperta do seu bó irmán na Santa Causa da Terra.

Ramiro Isla Couto

TERRA A NOSA!!

Ourense, 30-Xaneiro-1925

Amigo Penzol: No meu poder a tua derradeira que recibín n'Ourense, donde me atopo pra non voltar xa a Villar.

O viaxe de que te tiña falado nono fixen por moitas razós. Unha d'elas, a principal, porque o Estado non me pagou hasta

Américas habería posibilidade de publicación. Xa temos que apelar a todo.

Con Risco e Losada Diéguez que foren ó Congreso de Lugo, falei das nosas cousas. O Risco está algo atado, porque como son tan bárbaros os que mandan, teme que o deixen sin o seu único medio de vida: a cátedra. O Castelao, pol-as suas ataduras á praza burocrática de Estadística, ocúrrelle cousa semellante. Eu, pol-a miña parte, Deus sabe que fixen o posibre para sere dinamente encarcelado ou desterrado. Cando falo en público censuro o Directorio. Cando escribo, metade do que escribo, queda no peine do lápiz bermello. E nas crónicas d'América esprérome franca e rudamente.

O Partido Liberal Autonomista Galego, ou ha ser cousa ben feita ou non se facerá. Encol d'esto tamén cambiei impresiós co Risco. Camiño, no respeitive a eso, con pés de promo, inda que centos de rapaces me esperan pra que o constituímos axiña.

Xa sabe da morte do probo D. Florencio Vaamonde, home todo enxebre, ateigado de cultura, bó coma o bó pan, que a miñ queríame co'a i-alma. Morreu dinamente: lendo, ou facendo ler, a sua derradeira obra inédita, unha novela galega nomeada *Anxélica*.

Meu irmán Ramón, está dando remate a un compendio de Historia Galega, que sin ser unha obra definitiva, nin moi meno, é a primeira Historia seria, científica e moderna que teñamos, base pra cousas meirandes. N'ela non ten acollemento a pantasia. Son os feitos, escrupulosamente escolmados que falan de seu.

Agora, como nunca, é o momento de que nos estreitémolos bós e xenerosos por riba de todo. Eu non vexo xa arredor de min, senón os enemigos da Galiza. Os que poideran ser enemigos persoas meus téñoos por amigos na causa. Hai que esquenecer personalismos, en aras da Terra, que cubizamos ollar ceibe. Pol-o tanto non negarei meu cativo esforzo a cantos o requiran pra ben da Patria,

E máis nada poi-o d'oxe. Lembranzas ós admirabres irmaos Cortón e ós demás correlixionarios. Lévoos na i-alma a todos. E a vosté lle envío unha forte aperta.

Antón (Villar Ponte)

A bordo do Ytuzaingó, 7-X-1926

Irmán Fermín Fernández Penzol

Moi querido irmán: Aproveito as horas de vagar que o viaxe pol-o río Paraná arriba cara o territorio de Misiones me deixan para escribir, inda que sin comodidades debido ao forte calor que fai por ista zona, ós irmáns que, como ti, lles debo os millores momentos que paso no desterro, pol-as cartas, verdadeiros oasis n-este deserto, que recibo e que me fan vibrar as más sensibles cordas do sentimento e a saudade da Terra.

Na miña derradeira dába-che notiza do estado actual do nazionalismo n'estas terras; coido que fun demasiado pesimista, pois a pesar das contrariedades que un sofre por non ter persoas que

o secunden como un quixera, olláras na miña carta que hai loita, e ista, si non é toda encarada do xeito que un deseara, hai que recoñecer que é unha realidade; pois os mesmos que loitasen e falasen do nazionalismo para desvirtualo non fan máis que darlle vida, e iso é moito.

Eu cheguei a iste país no Nadal de 1922, si ollades os xornás galegos d'eíqui d'antes dessa data, salvo dous artigos que publicou o director do "Correo de Galicia" José R. Lence —que mandou dende Galiza cando fixo unha xira por ahi no mes de setembro de 1922, nun deles referiase ao banquete que lle deron a Asorei en Cambados—, non atoparedes nada que se refira a algúnhia das manifestazóns nazionalistas, ideia, homes, fala, etc. Contos de Rodríguez Elías e outros pol-o xeito, si acaso nunha data determinada algúnhia poesía de Curros ou Rosalia, nada máis. Chego eu con unhas credencias do Risco autorizándome a formar un grupo nazionalista, e ademáis con un cargamento de libros: 80 "Abrente" de Taibo; 20 "Doutrinas" do irmán Ramón Vilar Ponte; 200 "Teoría do nazionalismo" do Risco; 500 "Ollo de vidro" de Castelao, e ademáis númaros de "Céltiga" en grande cantidade. O que quixo e o que non quixo oieume e levou libros. Eu non son orador nin o fun nunca, mais a fe, o sentimento todo alma e corazón posto ó servizo da Causa fixome falar nun mitin de protesta que se celebrou —orgaizado polo-a Federación de S. G. A. e C.— cando as vitimas de Guillarey, e fun o primeiro que, en medio das protestas do público, falou en galego nun auto que se lle daba carácter político; e coido que foron as primeiras verbas nazionalistas galegas que se meteron nos ouvidos dos paisanos ali reunidos. Logo, a saída de "Terra", que si teño un soio que me axudase houbes seguido saíndo, pois casi a turraba gratis, polos avisos; a proba é que non se cobrou un recibo de suscrisión, salvo 37 do interior que remitiron os cartos.

Desa data até hoxe, vai faguer catro anos, chegamos a que se preocupen e disputen a hexemonia ou millor dito a dirección do movemento eíqui, así que coido que xa é algo, anque non todo o que un desexaria; agora, coa boa nova que me dás da organización da irmandade vanse desgarrando as trevas en que eu estaba ollando xa envolveita a nosa obra, e ista fenestra que se abre deixá entrar xa ós nosos corazóns o sol, que é quentura e entusiasmo, e daralle vigor ós membros entumidos pola longa inmovilidade.

Novamente escribereille a Xavier Pardo, mandándolle máis datos de que fago memoria, e ademáis unha declaración xurada de renunciamento a toda clas de política e Patria que non sexa a nosa pra mentras viva.

En canto chegue a Bos Ares enviareic peace o número de "Céltiga" do Dia de Galiza e os númaros de "Terra" que me pides, tamén che enviarei todo o que atope de interesante en outros xornás.

Como che decía na miña derradeira, "Semente" voua turrar axiña chegue a Bos Ares, que será pra-os días 20 ou 25 deste mes e voua a espallar gratis; logo seguirei turrándoa cando poida. Terá unhas 16 pxs, con dibuxos e graburas; o aspeuto será moderno e si conquerírades colaborazón, que sexa o máis curta posibel, a maneira de estilizacións, pra evitar o outo custo, e ademáis pode figurar unha cousa boa e chamativa. Eu conto coa

axuda do dibuxante galego F. Lamas Barreiro, irmán que procede da I.N.G. de Ourense, mais como é o encarregado da publicidade da Paramount Films ten un traballo condanado tamén, e non pode faguer máis que antre horas algúm dibuxo que se lle pida.

Si houbera tido datos de abondo adicaría iste número a faguer unha escolma do que os estranxeiros teñen falado dos nosos homes, mais non teño máis que os que me pode proporcionar a selección "Os homes, os feitos, as verbas", de Nós, e coido que se terá dito moito máis. Así que hai que deixalo pra máis adiante. Voulle meter avisos de todolos libros galegos que teño pra vender e anunciar os que están pra sair e en porparación que eu teña notiza.

Conseguín unhas direcícios de galegos residentes no Brasil a quen me vou a dirixir; xa o levo feito moitas veces e sempre sin resultado, veremos si desta vez calla. A Chile dirixinme tamén en moitas ocasiós e tampouco callou, e xa ves, cando un menos imaxinaba apareceron "Os Enxebres".

Teño moi presentes os teus encárregos.

Nada máis, recibe unha saudosa apreixa do teu decote teu e da Causa.

Ramiro Illa Couto

Compostela, 23-XI-1925

Sr. D. Fermín F. Penzol
MADRIDE

Meu irmán Penzol:

Unha carta de Cerdeiriña faime sabere con fondo delor, que vostedes teñen perdidal-as espranzas de sere correspondidos por nós no seu degaro de dar unidade ó esforzo nazionalista faguendo centro de aición esta vella vila de Compostela. De certo nós temos procedido moi lentamente, tal cal a ocasión o requixo, máis por preguiça, e oxe podemos comunicarlle que, coidando pouco axeitada a formación de unha Mocedade Cultural con estatutos aprobados, procedimos a crear, con carácter segredo e clandestino, o grupo nazionalista de Sant-Yago. Tendo xa disposto agora iste organismo fundado por nós a base de estudiantes, podemos corresponder na medida das nosas forzas ós seus degaros e hastra si se quer ser elemento central da sua realización.

É pois comenente que dende agora sosteñamos relación decote por medio de cartas pra estar en autos de todo canto pol-a Causa se faga. Cralo é que, non sendo cousa boa espoñerse sen utilidade, as nosas cartas, pra evitaren calquera estragueira, teñen de sere escritas a máquina e sén firma, podendo eisi conter os nosos pensamentos sen perigo.

Coido que non é preciso faguer, respecto ao Seminario de Estudos Galegos (no que todos nós traballamos, e que anque moito axude a faguer a Patria Galega non é ren doado teña carácter político), a máis pequena aclaraceón, pois xa no derradeiro ano esclarexado quedou no mensaxe que os nazionalistas de Compostela diriximos a esa Mocedade Céltiga.

dado o gran número de amistades que ten eiquí. Crar-está que sería un direutor de nome, xa que a verdadeira dirección e peso do asunto, estaría sobor de nós.

Xa me dirás o que vos parece de todo isto, o máis axiña posíbel, pra escomenzar os traballos de propaganda.

Estamos porparando diferentes escursiós ao Pico Sacro, e a algúns mosteiros célebres, escursiós que teñen por ouxeto o pronunciar conferencias de propaganda.

Encol do novo partido do V.P. nada decidimos pol-o de agora, xa que en definitiva nada se sabe. Nós seremos sempre nazonalistas, e non colaboraremos en ningún partido que esté constituido por persoas sospeitosas; chámese este i-estes como se chamen. Mais como inda nada se sabe do partido, non podemos emitir a nosa opinión. Ao seu tempo o faremos...

Xavier Pardo

Madri, 27-V-1926

Irmao Ramiro Illa Couto

Querido irmao: Fai tempo escrivinte duas cartas e non tiven resposta. Hoxe escrivote a terceira pregándote digasme as razós, calesqueira que sexan, do teu silenzo; coido non sere merecente d'el.

Só recibín o primeiro número de "A Fouce". Gorentoume moi-to. Eu como xa che dixen noutra degaro recibir todol-os números abonándovos o seu custe. Si vos parece ben mandádemos dend'o segundo en adiante. Agradeceréivolo.

Encol do noso proiecto d'orgaizar un grupo independencista, non-o temos conquerido. Nas autuaes circunstanzas non é doado por mor do medo, e iso que temos traballado arreo e sin acougo.

Agora ben, en Bos Ares poderiase faguer dita orgaizazón pra espallar por América e Galiza os nosos ideaes, precurando ter nos principaes pobos d'unha e outra afiliados que cotizaran unha cantidade determinada ao mes. Unha vegada orgaizada turraríase un manifesto espoñendo craramente o noso idearium pra o espallar pol-as sociedades culturales, agrarias, deportivas, de recreo, galeguistas, etc., d'América e da Terra, despóis adicariámonos á pre-cura de afiliados e ao espallamento do noso credo valéndonos de follas, selos galegos, postaes, etc., e de "A Fouce", que sería o seu órgao.

Si vos parece doada a ideia, eu dende logo e algunhos outros rapaces ingresaríamos n-ela mandándovos todol-os meses a cuota d'un peso cada un.

Novas, non hai máis que a saída, imprentadas por LAR, de tres obras de Cabanillas: "No Desterro", "Na noite estrelecida" e "O Bendito San Amaro", e a próxima saída de "O Mariscal"; e que "El Pueblo Gallego" de Vigo ven pubricando un Diccionario Gallego-Castelao do que son autores Filgueira Valverde, Tobio Fernández, Magariños Negreira e Cordal Carús, os catro membros do Seminario de Estudos Galegos, é o millor feito ate agora.

Nada máis, agardando a tua resposta recibe, xuntamente con todolos irmáns d'esa "I.N.G.", unha forte aperta do voso irmao.

Fermin Fernández Penzol

Adxúntoche un artigo para "A Fouce" do irmao Xaquín Pena de Betanzos.

San-Yago, 5-VII-1926

Irmán Fermin Penzol

Querido irmán: Onte foi na miña man a tua do 2, que resposto axiña, xa que mañá parto pra Ourense co ouxeto de sair de alá o dia 7, en pelengrinaxe a pé ao San-Yago, na compañía do Risco, Otero, Cuevillas, etc.¹.

Teño xa algúns artigos pra "A Fouce", de varios irmáns, ti me dirás si chos mando a ti ou si, pola contra, llos envio directamente a Bos Ares.

É verdadeiramente lamentábel que agora, cando más necesaria era a axuda de todos, desfixérades isa Mocidade. Eu coido que pra o curso volverás a orgaizala pra poder así constituir o grupo segredo. De todolos maneiras, agradecereiche me mandes a dirección de todolos irmáns que están na Terra, pra desde eiquí escribirilles e telos ao tanto da nosa orgaización, pra logo, si algúns voltan a isa, teren azos pra traballar, e os que non volten podan labourar nos seus pobos. Inútil coido decirche que soio me interesan os nomes de aqués que ti teñas confianza no seu nazionalismo.

Un distes días recibirás o xuramento, co que si estás conforme —como até agora estamos todos— o firmarás e remitirás eiquí...

Xavier Pardo

11-VII-1926

Meu querido irmao Xavier Pardo: Recibín a tua do 5. Do que nel-a me dis encol do teu traballo adicado ao noso Porteiro, dínlles conta aos rapaces de Bos Ares nunha miña que lles dirixin anteante. Te non esquezas de lle escrever ao Isla Couto. A colaboración pra "A Fouce" mándaa directamente.

Respeito á nova orgaización nazionalista, coido que millor que

¹ Nunha carta anterior infórmalle de que o Grupo de San Yago, de acordo co de Ourense, orgaizou pra a primeira quincena de xullo unha pelerinaxe a Compostela dende Ourense, que será feita a pé, pra vir —co pretexto da iconografía— fagendo propaganda. Entre os apuntados pra participar sinala a Risco, Otero Pedrayo, Cuevillas, Monxardin e Feixoo de Ourense, e Martínez López, Filgueira, Tobío e Xavier Pardo de San-Yago. Na Ponte Ulla incorporariase Fermin Bouza con espaces de Compostela pra subiren todos ao Pico Sacro.

Tamén matinaban en facer no agosto unha concentración de nazionalistas de toda Galicia en Mondesedo pra lle rendir homenaxe a Pardo de Cela.